

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

-

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kieltö) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Aliupseeriliitto ry on tutustunut valmiuslain kokonaisuudistusta käsittelevään työryhmän mietintöön. Aliupseeriliitto näkee valmiuslain uudistamisen tarpeellisuutena ja sen keskeisenä tavoitteena tulee olla oikea-aikaisen päätöksenteon ja asianmukaisten toimivaltuuksien käyttömahdollisuudet.

Erilaisten yhteiskunnallisten kriisitilanteiden hallinta ei kuitenkaan perustu vain varsinaisiin poikkeusololakeihin, vaan myös normaalioloissa sovellettavassa lainsäädännössä on runsaasti säännöksiä, joissa on kyse eriasteisten normaaliolojen häiriötilanteiden sääntelystä. Aliupseeriliiton näkemyksen mukaan poikkeusolojen määritelmän ja toteamisprosessi on pidettävä selkeänä läpi valtionhallinnon. Valmiuslain osalta soveltamista keskeisesti määrittää ja rajaa sen 3 §:ssä säädetty poikkeusolojen määritelmä. Perusoikeuspoikkeusten säätämiseen oikeuttavat poikkeusolot ovat perustuslain 23 §:ssä tarkoitettu käsittävän aseelliseen hyökkäykseen liittyvien poikkeusolojen lisäksi muut kansakuntaa vakavasti uhkaavat poikkeusolot. Tämän on katsottu tarkoittavan käytännössä, että esimerkiksi erittäin vakavat luonnonmullistukset, pandemiat ja suuronnettomuudet voivat oikeuttaa poikkeusololainsäädännön käyttöönoton.

Mietinnössä nostetaan esille normaalisuusperiaate ja korostetaan ajatusta siitä, että varsinaisten poikkeusololakien lisäksi myös normaaliolojen lainsäädäntöön on mahdollista sisällyttää vain häiriötilanteissa sovellettavia poikkeuksellisia toimivaltuuksia tai muita säännöksiä. Aliupseeriliitto nostaa tässä yhteydessä esille mm. Laki Puolustuslaitoksen virkamiesten työajasta tehdyn lainsäädännön 218/1970. Kyseisen lainsäädännön 11§ annetaan hallinnonalalle mahdollisuus poiketa lainsäädännön soveltamisesta ”poikkeuksellisten” olojen vallitessa.

Valmiuslain uudistusehdotuksessa 41§ mahdollistaa poikkeamisen tietyistä vuosilomalain ja työaikalain säännöksistä. Mietinnön perusteella myös lakiehdotuksen mukaisia työaikapoikkeuksia

on arvioitava perustuslain 18 § 1 momenttiin liitetyn julkisen vallan työsuojelua koskevan velvoitteen kannalta.

Puolustusvoimien virkamiehet eivät pääosiltaan ole työaikalain alaisia, vaan työaikamääräyksistä on säädetty työaikalaista 827/2019 poiketen edellä mainitussa Puolustuslaitoksen virkamiesten työaikalaissa. Lain 218/1970 pohjalta on myös tarkentavalla sopimuksella sovittu työaikamääritteistä puolustusvoimien virkamiesten työaikasopimuksessa. Puolustuslaitoksen virkamiesten työaikalainsäädäntöä on uudistettu 2020, jolloin myös puolustusvoimien työaikalain alaiset virkamiehet lisättiin lain säädännön piiriin poikkeuksellisten olojen vallitessa. Näin ollen puolustusvoimissa voidaan hallinnonalan asetuksella poiketa työaikalain määräyksistä, josta normaalisti poikettaisiin vasta valmiuslain antaman asetuksen automahdollisuuden kautta. Maanpuolustuksen tehokkaan toteuttamisen näkökulmasta normaaliolojen lainsäädäntö siis mahdollistaa laaja-alaisen poikkeamisen ilman valmiuslain käyttöönottoa.

Työaikalainsäädännöllä pyritään suojaamaan työntekijöitä kohtuuttoman pitkiltä työajoilta ja liian lyhyiltä lepoajoilta. Työaikalainsäädäntö mahdollistaa kuitenkin jo nykyisin sen useista muuten pakottavista säännöksistä poikkeamisen työehtosopimuksella. Puolustusvoimien virkamiesten työaikasopimukseen on kirjattu myös tällaiset poikkeamat.

Mietinnöstä nostetaan esille, että sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta on merkityksellistä, että palvelussuhteen ehdoista olisi ehdotuksen mukaan poiketa vain siltä osin, kun tehtävien hoitamista ei voida järjestää muilla keinoin.

Toimivaltuuksilla ei lakiehdotuksen mukaan saisi myöskään vaarantaa työntekijän turvallisuutta ja terveyttä työssä. Sääntelyä sovellettaessa olisi lisäksi huolehdittava, ettei työntekijän työaika ylitä mukaan lukien ole kohtuuton ja että työntekijälle varataan riittävä lepoaika vuorojen välissä tai mahdollisuus palautumiseen työajan aikana. Sääntelyn soveltamiseen lisäksi kytkettäisiin työsuojeluviranomaisen valvontatoimivalta.

Perustuslakivaliokunta on korostanut, ettei varsinaisia poikkeusolovaltuuksia tule sijoittaa osaksi normaaliolojen lainsäädäntöä, vaan säätää perustuslain 23 §:n nojalla joko valmiuslaissa tai muussa poikkeusolojen varalta erikseen säädettyssä laissa.

Aliupseeriliiton näkemyksen mukaan valmiuslakiin olisi määriteltävä tarkemmin ne palvelussuhteen ehtojen kokonaisuudet, joista työnantajalla on mahdollisuus poiketa normaaliolojen lainsäädännöllä. Lainsäädännössä tulee myös yhdenmukaistaa poikkeusolojen määrittelyä. Tällä hetkellä palvelussuhteiden ehdoista poikkeaminen mahdollistuu poikkeusolojen lisäksi muussa lainsäädännössä poikkeuksellisten olojen määrittelyllä.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

-

Tomi Malkamäki
Aliupseeriliitto ry